

Повече газ, а времето изтича? Сблъсъкът между климатичните обещания на Европа и плановете за още енергия от изкопаем газ

Главата за България е част от по-голям доклад, изготвен от Beyond Fossil Fuels Network под редакцията на Александру Мустата (Beyond Fossil Fuels) и Джанина Туркану (Greenpeace CEE). Докладът обсъжда ангажиментите в областта на климата, поети от Европейския съюз и планираните газови мощности, с фокус върху няколко ключови държави. Това са трите големи държави-потребители на газ — Италия, Германия и Великобритания; както и три държави, в които се наблюдава тенденция да се преминава от въглища към изкопаем газ — Румъния, България и Полша.

[Пълният текст на доклада](#) (на английски език) може да бъде намерен на страницата на Beyond Fossil Fuels.

Автори на главата за България са Десислава Микова („Грийнпийс“ – България) и Венцеслава Кожухарова („За Земята“).

Данни за България		
Газ и въглища в производството на електроенергия (% от общото производство)	3.9% (газ)	28.9% (въглища)
Инсталирана мощност, газови централи (GW)	1,8 GW	
Планирани мощности, газови централи, като % от настоящия инсталиран капацитет	74.6%	
Топ 3 предприятия по отношение на планираните газови електроцентрали (дял от планирания национален газов капацитет)	Данаил Папазов ¹ (40.9%, 0.6 GW) Топлофикация София (35.7%, 0.5 GW) Virtus Investment (20.5%, 0.3 GW)	

¹ Става въпрос за Данаил Папазов, свързан с фирмата „Сигда“, [която закупува ТЕЦ „Варна“](#), бел. прев.

Основни изводи

- Тъй като в Интегрирания план енергетика и климат (ИНПЕК) на България се предвижда значително намаляване на използването на газ до 2030 г., проектът за офшорен добив на газ в Черно море за същата година следва да бъде преразгледан.
- България почти не използва газ за производство на електроенергия и все още произвежда 29% от енергията си от въглища. Предвид това тя трябва да изготви ясна стратегия за своя енергиен сектор, като конкретно да планира замяната на старите, нерентабилни въглищни централи с възобновяема енергия, което ще позволи на страната да избегне изцяло използването на газ. Следователно планираните 1,3 GW нови проекти за газови електроцентрали — с което съществуващият капацитет ще бъде почти удвоен — следва да бъдат преразгледани, а успоредно с това да се планира разширяването на производството на енергия от възобновяеми източници.
- България следва да прилага политики, които да позволяват и развитието на децентрализирани вятърни и слънчеви инсталации, за да може да използва пълния си потенциал за възобновяеми енергийни източници, тъй като досега повечето проекти за възобновяеми енергийни източници са били насочени предимно към развитие в голям мащаб. Постигането на тази цел изисква инвестиции в необходимата инфраструктура, която да поддържа модернизирана мрежа.

Тенденции в енергийния сектор

Преди да започне развитието на вятърната и слънчевата енергетика през последното десетилетие, повече от 80% от електроенергията в България се произвеждаше от ядрени и въглищни електроцентрали. Сега 10% от енергийния микс се покрива от вятърна и слънчева енергия, а производството на електроенергия от ядрени централи, изкопаем газ и водноелектрически централи (ВЕЦ) се запазва стабилно с течение на времето. Производството на електроенергия от въглища е намаляло наполовина в сравнение с времето отпреди десет години поради остаряващите инсталации, нарастващите разходи за добив и квоти за емисии на CO₂. Въпреки това в България все още липсва ясна стратегия за поетапно преустановяване на използването на въглища. Това оставя място за разсъждения относно потенциалната роля на газа в прехода отвъд въглищата, както и за опасността от по-нататъшно заключване в изкопаеми горива.

България се нарежда сред страните от ЕС с най-ниско потребление на изкопаем газ, а този, който се консумира, е почти изцяло вносен. През 2023 г. 99,8 % от консумирания в България газ е бил с чуждестранен произход². В исторически план Русия е доминиращият доставчик на изкопаем газ, като това се промени, когато „Газпром“ едностранно прекрати договора за доставка през 2022 г. след инвазията на Русия в Украйна.

Стратегията на българското правителство по отношение на газовия сектор е насочена към диверсифициране на източниците на внос — цел, която се осъществява през последните две години основно чрез договори за газопроводи и внос на втечен природен газ (LNG)³. Понастоящем България има сключени договори за внос на газ от Азербайджан и от САЩ чрез турски терминали за втечен газ⁴. Държавният газов оператор „Булгаргаз“ има и 20% дял в LNG терминала в Александруполис, Гърция⁵. В допълнение, в България все още съществува проект за проучване на газ в находището „Хан Аспарух“ в Черно море, въпреки липсата на търговско откритие дори след многократното удължаване на проекта.

Енергийният сектор е най-големият потребител на газ в България с дял от 38% от общото потребление през 2023 г.⁶ Най-големият консуматор е топлофикационното дружество, обслужващо столицата София, което има около 400 000 потребители.

Секторът на възобновяемата енергия има два значителни периода на растеж. Първо, в периода 2011-2013 г., когато България бързо постигна целта си за 2020 г. от 16% дял на енергия от възобновяеми източници благодарение на въвеждането на дългосрочни споразумения за изкупуване на електроенергия за нови инсталации за възобновяема енергия, в резултат на което бяха изградени 600 MW наземни вятърни и 1000 MW слънчеви инсталации. След това следва десетгодишен период на застой, който се дължи главно на липсата на стимули. Второто бързо разрастване е през последните години, като от началото на 2023 г.⁷ към мрежата са присъединени 2 GW

² Булгартрансгаз ЕАД, [Десетгодишен план за развитие на мрежите на „Булгартрансгаз“ ЕАД за периода 2024 - 2033 г.](#), Април 2024 г., стр. 12

³ Булгаргаз ЕАД, [Годишен доклад 2023 г.](#), 31 декември 2023. стр 14.

⁴ SeeNews.com, [Cheniere to deliver LNG to Bulgaria via terminal in Turkey](#). 10 април 2023 г.

⁵ БТА [Commercial Operation of Alexandroupolis LNG Terminal Begins](#). 1 октомври 2024.

⁶ Булгаргаз ЕАД, [Годишен доклад 2023 г.](#), 31 декември 2023, стр. 25

⁷ Ивайло Станчев, [Шести пореден месец България произвежда повече ток от ВЕИ, не от въглища](#), Capital.bg, 4 септември 2024 г.

слънчева енергия. Развитието на вятърната енергия е в застой поради силната опозиция в крайно поляризиран дебат.

Развитието на възобновяема енергия до голяма степен е централизирано, като са изградени осем соларни парка с мощност най-малко 100 MW и три с мощност най-малко 200 MW⁸. Много големи и средни предприятия са инсталирали собствени слънчеви централи на покривите за собствено потребление, но данни за това трудно могат да се обобщят. Географското положение на България в Югоизточна Европа и близкият до средиземноморския климат предлагат значителен потенциал за децентрализирано производство на енергия от възобновяеми източници с участие на хората, които тепърва предстои да бъде осъществен.

Положително развитие е, че през 2024 г. в Габрово⁹ е създадена първата българска енергийна общност, иницирана от община Габрово, в която членуват 73 активни членове. Втора енергийна общност вече е в процес на създаване в град Бургас¹⁰. Това подчертава нарастващия интерес сред общините, които признават ползите от енергийните общности.

Газови проекти

Един от най-обезпокоителните проекти в България е проектът за офшорни сондажи в блок „Хан Аспарух 1-21“, разположен в българските води на Черно море. Според презентация на Total, представена пред парламентарната комисия по енергетика през юли 2023 г.¹¹, сондирането може да започне през 2030 г., като в периода 2030-2040 г. ще се добиват приблизително 13 млрд. куб. м годишно¹². През 2023 г. парламентарната комисия по енергетика възложи на тогавашния министър на енергетиката Румен Радев да проучи как Българският енергиен холдинг (БЕХ — държавният енергиен холдинг на България) може да участва в проекта¹³.

⁸ Ивайло Станчев, [Топ 30: Най-големите фотоволтаични паркове в България - кой кой е в бизнеса](#), Capital.bg. 31 май 2024 г.

⁹ [Енергийна общност Габрово](#)

¹⁰ [Енергийна общност Бургас](#)

¹¹ [Споделено от Делян Добрев](#), Фейсбук, юли 2023 г.; след това Total се отказва от проекта, който сега се ръководи от OMV Petrom.

¹² По-конкретно - от находището „Винех“ ще се добиват около 5 млрд. куб. м годишно между 2030 г. и 2040 г. и 3 млрд. куб. м годишно между 2040 г. и 2050 г.; от находището „Крум“ ще се добиват около 8 млрд. куб. м годишно между 2031 г. и 2044 г. и около ~4 млрд. куб. м годишно до 2050 г.

¹³ Mediarpool, [БЕХ може да се включи в сондажи на "Тотал" и OMV в Черно море](#), 12 юли 2023 г.

В България често се обсъжда преобразуването или замяната на въглищните електроцентрали с нови газови мощности с капацитет 1,3 MW. Има индикации, че в случай, че тези проекти се осъществят, финансирането, което ще се търси, ще е публично, а не на базата на частни инвестиции. Един такъв пример е вече изоставеното предложение за изграждане на 1500 MW газови мощности с комбиниран цикъл в комплекса „Марица-изток“. Според доклад на неправителствените организации „За Земята“ и „CEE Bankwatch“ проектът би изисквал финансова подкрепа в размер на около 1,3 млрд. евро (1,42 млрд. долара) до 2040 г. Без схема за подпомагане обаче би генерирал загуби с всеки час производство¹⁴.

Как може да изглежда бъдещето?

От ИНПЕК моделирането става ясно, че до 2030 г. се очаква спад в употребата на изкопаем газ с между 1/4 и 1/3. В плана обаче не се посочва как ще бъде постигнато това намаление. Въпреки този спад и въпреки че в последната чернова на ИНПЕК газът е описан като „преходно“ гориво, все още се предвижда свръхзависимост от изкопаем газ. Обезпокоителен пример за това е планът за постигане на целите на България за междусистемна свързаност и енергийна сигурност предимно чрез дългосрочни договори за изкопаем газ и газова инфраструктура.

Фокусът в България следва да се измести от предложения за допълнителни газови междусистемни връзки и за увеличаване капацитетът за производство на електроенергия от изкопаеми горива към разработване решения от типа на трансгранични междусистемни връзки на електроенергийната мрежа. Следва също така да се изготвят планове за решения за централно отопление от четвърто поколение, изградени на базата на възобновяеми източници, нискотемпературно отопление, разнообразие от енергийни източници, оползотворяване на отпадна топлина и сезонно съхранение.

В документите за стратегическо планиране (напр. ИНПЕК) следва да се въведат и по-широкомащабни мерки за гъвкавост — по-специално да се наблегне на гъвкавост

¹⁴ CEE Bankwatch, [The great energy trap: An evaluation of the economic viability of replacing coal with gas in large power plants in Bulgaria](#), март 2024 г.

при търсенето и на капацитета за съхранение, в съответствие с прогнозите, които показват, че нуждите за гъвкавост в ЕС ще се удвоят до 2030 г.

Тъй като сегашната система благоприятства разгръщането на възобновяеми енергийни източници в големи мащаби, е необходима силна нормативна уредба, за да може енергията от възобновяеми източници да достигне и до индивидуалните потребители и да се насочат инвестициите към неща като свързаност на мрежата и гъвкавост. Съществува също така огромен потенциал за използване на възобновяема енергия върху нарушени терени¹⁵, който обаче не се насърчава.

¹⁵ Магдалена Кирчева/WWF, [Базов анализ на потенциал за инсталиране на ВЕИ в нарушени и урбанизирани терени](#), април 2024 г.